

ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน

King's Philosophy and the Sustainable Human Capital Development

พระครูสมุห์ไพฑูรย์ พนมสวาย

สุทธญาณ โอบอ้อม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

อักษรสวรรค์ ศิริคุณ

โรงพยาบาลเมตตาประชารักษ์ (วัดไร่ขิง)

Dr.sutthaya@gmail.com

บทคัดย่อ

จากวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา นั้น เป็นโอกาสที่คนไทยได้ย้อนกลับมาสำรวจตัวเองใหม่ และแสวงหาแนวทางการดำรงชีวิตที่มั่นคงและไม่ตกอยู่ในห้วงเหวของความประมาทอีก จนพบว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงเตือนให้มีความระมัดระวังเกี่ยวกับความสมดุลด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไว้ล่วงหน้าเรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 และทรงแนะแนวทางการพัฒนาประเทศอย่างเป็น “ลำดับขั้น” “พอมีพอกิน” และ “อุ้มชูตัวเองได้” และยิ่งกระจำจชัดเมื่อพระราชทาน “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” แก่ประชาชนคนไทยเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541.. “คำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้นเองคนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด-อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ – มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่งไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข. พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณตามอัตภาพพูดจาก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

“ทุนมนุษย์” เป็นแนวคิดใหม่ของการพัฒนาบุคคลในองค์กรเพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันและเป็นภูมิคุ้มกันผล กระทบทั้งหลายที่มาจากภายนอกองค์กร เพราะทุน มนุษย์เป็นความรู้ทักษะ และสมรรถนะที่มีอยู่ในตัวบุคคล รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์และความเป็น ผู้นำที่อยู่ในตัวบุคคลซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การ ปฏิบัติงาน ประสบผลสำเร็จ ทุนมนุษย์มีความสัมพันธ์ กับทุนทางปัญญา เพราะทุนทางปัญญาเป็นหัวใจ สำคัญที่ผลักดันให้เกิดนวัตกรรมและความได้เปรียบ ในการแข่งขันสำหรับทุกธุรกิจ “ทุนมนุษย์” ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการได้แก่ 1) ทุนทางปัญญา ซึ่งหมายถึง ความรู้ความ สามารถ ทักษะการเรียนรู้และการทำงาน รวมถึง ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และประสบการณ์ที่สะสม อยู่ในตัวของบุคคล 2) ทุนทางสังคม ซึ่งเป็นการสังสมผลรวมของความสัมพันธ์ ทางสังคมจนทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ กิจกรรมและการเรียนรู้คุณค่าร่วมกัน และ 3) ทุนทางอารมณ์จะเป็นความสามารถ ในการ รับรู้ตระหนักรู้การควบคุมอารมณ์ของตนเองและ ผู้อื่น รวมทั้งเป็นความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วย ให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างสร้างสรรค์ มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดีการพัฒนาทุนมนุษย์ในแต่ละระดับขององค์กร เป็นไปเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ เหล่านั้นให้กลายเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญ (เกศราภรณ์ พลสีลาและคณะ, 2558 : 98)

คำสำคัญ : ศาสตร์พระราชา, การพัฒนาศักยภาพ, ทุนมนุษย์

Abstract

Learning economic crisis from the past was great chance for Thais to recheck ourselves and seeking the way for a sustainable life which will not being under the negligence again. We found the warning of our Majesty King Bhumibol Adulyadej on precaution of balancing between country's economy and society since 1974. He also suggested the step way developing country which were 'enough' and 'self-sufficiency', and these became clearly when he delivered a philosophy of sufficiency economy to his people on 4th December 1998.

Human capital is the new concept for developing people in an organization in order to make the advantage of competition and protection from all side effects from outside organizations. It is because human capital is about knowledge and skill of oneself including creative thinking and leadership which are necessary to achieve the job's goal. Human capital is related with intellectual capital because it is the key element to push for innovation and advantage of competition for all businesses. Human capital is consisted of 3 important elements which are 1) Intellectual capital, means capacity, learning skill and working including specialization and collected experience in oneself. 2) Social capital, is collecting of social relationship until it creates the interaction among people, activity and learning social value together. 3) Emotional capital, is ability for people to live creatively, stay happily and have a better quality of life. Therefore, developing human capital in each level of an organization is to make human resource to become the important human capital. (Kesaraphron Pholsila et all, 2015,98)

Key words : King's Philosophy, Potential Development, Human Capital

บทนำ

จุดเปลี่ยนสังคมไทยเมื่อย้อนไปมองในอดีตจะพบว่า สังคมดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายมีเศรษฐกิจแบบพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับบริโภคใช้สอยในครัวเรือนและในชุมชน มิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบในการผลิตสำหรับการยังชีพ แต่ได้มาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ชาวชนบทมีความใกล้ชิดผูกพัน และตระหนักในสิ่งแวดล้อมซึ่งแสดงออกในรูปความเชื่อและพิธีกรรมที่ยกย่องต่อการรักษาสมดุลของธรรมชาติ นอกจากนั้นความความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสายเลือด จึงสอดคล้องต่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งการแบ่งปันผลผลิต การพึ่งพาอาศัยในด้านต่างๆ ลักษณะทั้งหมดนี้จึงทำให้สังคมไทยในอดีตดำรงอยู่อย่างสงบ พึ่งพาตนเองได้ และมีความพอเพียงต่ออัตภาพ โดยสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ดังกล่าวต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายตลอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของสังคมเกิดขึ้น เมื่อสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ภายหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ปรากฏการณ์ดังกล่าว เริ่มต้นเมื่อประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจทั้งในรูปแบบ

ความรู้ทางวิชาการ โครงการความช่วยเหลือต่างๆเข้ามาครอบงำ การกำหนดวาทกรรม เพื่อสร้างความหมายใหม่ของสิ่งที่เป็นครุตรงข้ามกับคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือคำว่า พัฒนา และด้อยพัฒนาออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และ ประเทศที่ยังด้อยพัฒนาต่อมาได้แพร่ขยายความหมายสู่กลุ่มประเทศในเอเชีย ละตินอเมริกา แอฟริกา รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งถูกให้ความหมายว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาประเทศหนึ่ง ทำให้เกิดกระแส ความต้องการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก จนในที่สุดได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2504

ฉะนั้นจึงมีการให้ความหมายสังคมที่พัฒนาว่า เป็นสังคมที่มีความทันสมัยตามแบบสังคมตะวันตก ซึ่งสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและการปฏิรูปโครงสร้างสังคมต่างๆไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง การศึกษา ความเชื่อ ให้สอดคล้องกับแนวคิดของความทันสมัย(Westernization)อย่างเต็มที่ เหตุผลดังกล่าวจึงมีผลทำให้เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาประเทศในอดีตมุ่งไปสู่การทำให้สังคมไทยทันสมัย ตามแบบสังคมตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม โดยการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการค้า การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยพร้อมๆกับการปฏิรูปการเมือง การศึกษา ศาสนาเพื่อให้โครงสร้างสังคมมีการแบ่งแยกหน้าที่เฉพาะด้าน มีผลทำให้เกิดความชำนาญ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้นและเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยอมทำให้วิถีชีวิต โลกทัศน์ระบบความเชื่อและคุณค่าต่างๆของคนในสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมในชนบทผันแปรไปจากเดิม

ผลของการพัฒนาในด้านบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและการกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่ผลลบเหล่านี้ ก็ยังคงกระจายไปสู่คนในสังคมชนบทหรือด้อยโอกาสได้น้อย ซึ่งส่วนมากจะเป็นการกระจุกอยู่ในเมืองหลวงหรือตัวจังหวัดที่สำคัญ ในขณะที่ผลลบก็คือ เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรม การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ เพื่อการค้าและส่งออก และจากการขยายตัวของภาครัฐไปสู่ชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดการอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงของตลาดและพ่อค้าคนกลาง โดยเฉพาะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศน์วิทยา ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี เพื่อการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่แตกสลายลงรวมทั้งภูมิปัญญาที่เคยสั่งสมกันมาเริ่มถูกสืบลืมเลือนสูญหายไป วิฤติเศรษฐกิจเมื่อ ปีพุทธศักราช 2540 ที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจขยายตัวแบบฟองสบู่ และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาสังคมอื่นๆที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี ผลที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดคำถามและข้อสงสัยต่อแนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก(Development through Westernization)ที่มีความเชื่อกันก่อนหน้านี้ว่า ถูกต้องและเหมาะสมนั้นจะเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยต่อไปอีกหรือไม่ จึงเกิดแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ได้แย้งทฤษฎีความทันสมัยเช่น ทฤษฎีพึ่งพิง (Dependency Theory) แนวคิดการพัฒนาการแบบยั่งยืน หรือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นความต้องการของมนุษย์ โดยภาพรวม มี 2 ระดับ คือ

1. ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการพื้นฐานของชีวิต เป็นความต้องการเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ตามควรแก่เอกัตภาพ หากพิจารณาในทางพุทธศาสนา คือ ความต้องการปัจจัยเพื่อความมีอยู่ เป็นอยู่ ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นความต้องการอันมีขอบเขตจำกัดต่อคุณภาพชีวิต

2. ความต้องการทางจิตภาพ เป็นความต้องการทางจิตใจในวิถีสังคม เพื่อตอบสนองสิ่งที่นอกเหนือจากกายภาพ มีทั้ง ภาวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น และวิภาวตัณหา ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น เช่น ความต้องการด้านความรัก ความสุขที่ตนเองคาดหวัง การมีชื่อเสียงเกียรติยศ เพื่อให้สังคมยอมรับ เป็นความต้องการแสวงสิ่งปรนเปรอ ที่ไม่มีขอบเขตหรือไม่จำกัด ตลอดจนการปฏิเสธสิ่งที่ไม่ต้องการ เช่น ไม่ต้องการอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ต้องการความล้มเหลวในชีวิต ไม่ต้องการให้ใครมาดูถูกดูหมิ่น เป็นต้น

ประเทศไทยและสังคมไทยที่ผ่านมาจนปัจจุบัน นับว่ามีความโชคดีอย่างมหาศาล ที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นปราชญ์ที่มีอัจฉริยภาพ ในหลาย ๆ ด้าน ประเทศไทย ณ วันนี้ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระอัจฉริยภาพในในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคม พระองค์ทรงเล็งเห็นระบบทุนนิยมที่จะเข้าทำลายสังคม โลก และสังคมไทย สุดท้ายในเร็ววัน กอปรด้วยพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนพสกนิกรในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในชนบทตลอดมา การเสด็จของพระองค์นอกจากเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่เหล่าอาณาประชาราษฎร์แล้ว พระองค์ยังได้ทรงศึกษาปัญหาต่าง ๆ จนทรงเข้าพระทัยอย่างถ่องแท้ แล้วหาวิธีแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ตามข้อเท็จจริงและสภาพสังคมอย่างดียิ่งด้วยพระอัจฉริยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างลึกซึ้งและถ่องแท้ พระองค์จึงทรงกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทย เป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ

ยุทธศาสตร์การสร้างแบบจำลอง เป็นยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ความเป็นจริง ตามศักยภาพของเมืองไทยและสังคมไทย โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์แก้ไข้ปัญหา

ยุทธศาสตร์แบบโครงการ เป็นยุทธศาสตร์ที่สะท้อนออกมาในลักษณะศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย จนเกิดเป็นโครงการตามแนวพระราชดำรินำมาสนับสนุนโครงการ

ยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ระบบดังกล่าว ต่างเอื้อซึ่งกันและกัน แต่พระองค์ทรงให้ความสำคัญในยุทธศาสตร์แบบจำลองเป็นหลักพื้นฐาน เพราะผู้สร้าง ผู้รักษา ผู้ใช้ คือ ประชาชนทุกคน จากที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญแห่งยุทธศาสตร์ แบบจำลองนี้เอง พระองค์ได้ทรงพยายามอธิบายและใช้แนวพระราชดำรินี้พัฒนาเรื่อยมาในลักษณะ “ทฤษฎีใหม่” หรือ “โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสม อันเกิดจากทรงคิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยให้ชาวชนบทมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า ทั้งทางด้านการพัฒนาการเกษตร เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ชุมชน ความมั่นคง วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ การปกครอง ครอบครัว และจิตสำนึก

ทฤษฎีใหม่ ที่พระองค์ทรงคิดค้น ได้รับความสนใจทั้งจากรัฐบาลและประชาชน ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย และจริงจังกจากทุกส่วนฝ่ายมากนักแต่ พระองค์ทรงเล็งเห็นว่านี่คือทางไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืน

อย่างแท้จริง ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ภาษาชาวบ้านเรียกขานกันว่า “พองสบู่แตก” กล่าวคือ ดูภายนอกแล้ว เศรษฐกิจไทยดูดีไปอย่างสวยงาม นำทั้งแต่ขาดพื้นฐานยืดยาวใด ๆ เมื่อถูกกระแทกจากภาวะภายนอก พองสบู่ที่ดูสวยงาม ก็แตกสลายอย่างสิ้นเชิง เพราะไร้รากฐานที่เข้มแข็งพอ

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างมาก เพราะต้องรวมเอา

- 1) อุดมการณ์บางอย่าง
- 2) โลกทัศน์บางอย่าง
- 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง
- 4) ค่านิยมบางอย่าง

จึงจะนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง ทั้ง 4 ประการ ที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่า วัฒนธรรมนั่นเอง ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แค่ไหน จำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง ในปริมาณเพียงพอจะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้ พอสำหรับครัวเรือน เท่านั้น ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยมกันไว้เพียงว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือวัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิค การเพาะปลูกหรือศิลปกรรม ความไม่ละโมภ และการประหยัดเท่านั้น แม้ว่าส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียง ก็ตามเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน ได้แก่พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกคนรอบรู้ ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกันจิตใจพอเพียง ทำให้รักกัน และเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมากสิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์อยู่และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ ไม่กระทบกระเทือนจากพองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมงและการท่องเที่ยวมีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่บู๊บูบับ เต็มวันเต็วยรวบแบบกะทันหัน เต็มวันตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนั้นประสาหมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรงฆ่าตัวตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน

- เศรษฐกิจสมดุล
- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม

และนี่แหละ คือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อาจมองได้เป็น 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุนิย และมองแบบจิตวิสัย มองอย่างวัตถุนิย มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่าพอสมควรกับอัตภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเอง ได้ในทุกเศรษฐกิจ ส่วนความหมายด้านจิตวิสัย หรือด้านจิตใจภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัย คือวิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีผู้ผูกพันในส่วนของคุณค่า พอเพียงทางเศรษฐกิจ คือพอกินพอใจ อย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยมและต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือ พื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุลเข้มแข็ง ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการและวัฒนธรรม

หลักพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

-**ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

-**ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

-**การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4.เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

-**เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และมีความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

-เงื่อนไขที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5.แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัย คือวิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีผู้ผูกพันในส่วนของบุคคล พอเพียงทางเศรษฐกิจ คือพอกินพอใจอย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยมและต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือ พื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุลเข้มแข็ง ของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการและวัฒนธรรมเศรษฐกิจพอเพียงทั้งส่วนบุคคลและสังคม สามารถนำมารวมประสานให้เกิดความเข้มแข็งเป็นรูปธรรมจากการปรับวิถีทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในลักษณะภูมิปัญญาทั้งทางกายภาพด้านวัตถุพิสัยและจิตภาพด้านจิตพิสัยให้เกิดความเหมาะสมเพื่อให้บุคคลและสังคมดำรงอยู่อย่างสันติสุข ตามเอกกัตบุคคลและสังคมอย่างมั่นคง รวมขึ้นเป็นวัฒนธรรมพอเพียงเป็นชีวิตที่พอเพียง โดยมีแนวคิด ดังนี้

1. ชีวิตที่พอเพียง หมายถึงชีวิตที่เพียงพอแล้ว โดยสามารถใช้พลังแห่งความทะเยอทะยานนำพา โดยไม่เกินขีดความสามารถที่จะไปถึง มิฉะนั้นจะพบความหายนะ
2. ชีวิตที่พอเพียง ไม่ใช่ชีวิตที่สันโดษ ไร้ความฝัน แต่คือใฝ่ฝันตามศักยภาพ ไม่ใช่เพื่อฝันโดยการก้าวไปอย่างมีสติ
3. ชีวิตที่พอเพียง จะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและวิถีสังคม ให้อยู่อย่างสง่างาม
4. ชีวิตที่พอเพียง คือชีวิตที่พอประมาณ มีเหตุมีผล ในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง การใช้ความรู้อย่างรอบคอบ และมีคุณธรรม ในการดำเนินงานทุกขั้นตอน
5. ชีวิตที่พอเพียง คือชีวิตที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียรพยายาม มีสติปัญญา ความรอบรู้ และรอบคอบให้ พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ
6. ชีวิตที่พอเพียง จะไม่ก่อให้เกิดการละเมิด บรรทัดฐานจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย
7. ชีวิตที่พอเพียง จะไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบต่อกันในสังคม ให้เกิดความเดือดร้อน
8. ชีวิตที่พอเพียง จะมีความพอเพียงทั้งทางกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม
9. โลกอุ่นวยหนอ ชัดช้องหนอ เพราะคนไม่มีคตินบนความพอเพียง หากรู้จักพอเพียง จะพบหนทางแห่งความสุขสงบ

จากแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว เป็นแนวคิดที่ยึดทางสายกลางหรือความพอดี ในการพึ่งพาตนเอง 2 ระดับ คือ

1.ระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญ ไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสระ มีเสรีภาพไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

2.ระดับสังคม คือ ความสามารถของชุมชน สังคม ประเทศในการผลิต และบริการ เพื่อให้สังคมอยู่รอดอยู่ได้โดยการพึ่งตนเอง

ขอบเขตเศรษฐกิจพอเพียง

ทางสายกลางหรือความพอดีหรือความพอเพียง อันจะนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงที่ระดับบุคคล และสังคม มีขอบเขตหลักในการปฏิบัติให้สามารถพึ่งตนเองได้ 5 ประการ คือ

1.ด้านจิตใจ

- 1.1 มีจิตใจเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้
- 1.2 มีจิตสำนึกที่ดี
- 1.3 มีความคิดเชิงสร้างสรรค์แก่ตนเองและสังคม
- 1.4 มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม
- 1.5 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม

- 2.1 มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- 2.2 มีความสามัคคี
- 2.3 มีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง
- 2.4 ความเป็นอิสระในการคิดการดำเนินการ

3. ด้านเศรษฐกิจ

- 3.1 ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- 3.2 ยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้
- 3.3 มีการวางแผนอย่างรอบคอบในด้านการใช้จ่าย
- 3.4 มีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพย์สินที่มีอยู่
- 3.5 มีภูมิคุ้มกันในความเสี่ยง
- 3.6 มีแผนสำรองเป็นทางเลือก

4. ด้านเทคโนโลยี

- 4.1 มีภูมิปัญญาพื้นฐานในการแยกแยะสังคมที่ดี ไม่ดี ควรไม่ควร
- 4.2 รู้จักเลือกใช้ในสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการ
- 4.3 รู้จักปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นจริง
- 4.4 มีการพัฒนาภูมิปัญญาของตนเองให้ก้าวหน้า

5. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 5.1 รู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด สอดคล้องกับบริบททางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5.2 พยายามหาวิชาการในการเพิ่มมูลค่าจากภูมิปัญญาที่มีอยู่

- 5.3 สามารถอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข
- 5.4 รู้จักรักษาพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม คำนึงกับคนหมู่มาก
- 5.5 ยึดหลักความเข้มแข็งและยั่งยืน

จุดมุ่งหมายของระบบเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- สามารถพึ่งตนเองได้
- ให้พ้นจากความยากจน
- ให้พอมีพอกิน และมีสมมาอาชีพ
- ให้มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
- ให้ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี และพอใจ

ฐานความคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียง

ฐานความคิด การพัฒนาเพื่อความพอเพียงควรมีหลักการ ดังนี้

ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” สร้าง “พลังงานทางสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชนยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวกส่งเสริม สนับสนุนใช้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้ง พัฒนา “อาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างทั้งด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรม จริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต-แปรรูป-ขาย-บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน และ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” ควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับ ท้องถิ่น ไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพสูง” ของแต่ละเครือข่าย ให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษา ดูงาน และฝึกอบรม

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาทุนมนุษย์

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพ ควรพิจารณาดังนี้

โดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเอง เป็นหลักทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวังพิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละส่วนแต่ละระดับ ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจผลกระทบที่

เกิดขึ้นและการกลับไปใช้หรือสร้างวาทกรรมแบบใหม่ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทางออกสำคัญเพื่อแก้ปัญหาจะต้องเริ่มต้นด้วยการตัดวงจรแห่งการพึ่งพิงที่เกิดจากความไม่เสมอภาคกัน โดยการสร้างอำนาจต่อรองให้เพิ่มขึ้น เพราะตราบเท่าที่สังคมไทยยังคงมีความสัมพันธ์ ในลักษณะการพึ่งพิงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพิงต่อสังคมโลก หรือการพึ่งพิงของชนบทที่มีต่อภาคสังคมเมือง อำนาจต่อรองจะไม่เกิดขึ้นและยังไม่มีโอกาสเป็นไปได้น้อย ที่ประชาชนเหล่านี้ จะกำหนดทางเลือก การพัฒนาด้วยตนเอง แม้แต่ประเทศไทย ในภาพรวมก็ตาม ที่ผ่านมามีการก้าวเข้าสู่สังคมทันสมัยไปพร้อมกับการปรับตัวในโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลทำให้การพึ่งพิงกระจายลงไปสู่ทุกภาคส่วน อาทิ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างแน่นแฟ้นนั่นคือ ประชาชนพึ่งพิงรัฐ ขณะที่รัฐในฐานะสังคมส่วนหนึ่งของโลก ก็จำเป็นต้องพึ่งพิงตลาด เทคโนโลยี องค์ความรู้ และอิทธิพลของประเทศที่เหนือกว่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งเหล่านี้คือคำอธิบายว่า เพราะเหตุใดสังคมไทยซึ่งดูเหมือนว่ามีความทันสมัยอย่างเต็มที่ แต่ในขณะเดียวกันก็กลับสูญเสียอำนาจและอิสระในการตัดสินใจกำหนดทางเลือกการพัฒนา สูญเสียอำนาจ ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งสูญเสียความสามารถ ในการสนองตอบต่อความต้องการและการแก้ไขปัญหาของตนเองตลอดเวลาที่ผ่านมาประเทศตะวันตก ได้ใช้อำนาจครอบงำ โดยผ่านกระบวนการวาทกรรมทำให้เกิด อุดมคติ (Ideal – type) ของการพัฒนาด้วยวิธีการสร้าง (Construct) แบบจำลองปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านการเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่างๆ เพื่อให้เกิดความทันสมัยขึ้นในสังคมไทย โดยแบบ อุดมคติการพัฒนาที่สร้างขึ้น แบ่งเป็นสองช่วงที่แตกต่างกัน อันได้แก่สังคมทันสมัยที่พัฒนาแล้ว กับสังคมล้าสมัยที่ด้อยพัฒนา ทั้งนี้เพื่อผลักดันให้สังคมไทยเห็นความสำคัญ เห็นความจำเป็น และประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง ไปสู่ความเป็นประเทศที่ทันสมัยอย่างเต็มที่ (ไม่ปรากฏผู้แต่ง, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2561, จาก <http://personnel.obec.go.th/hris-th/>)

การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน

สำหรับประเทศไทยที่กำลังก้าวสู่การพัฒนาที่เน้นกลไกขับเคลื่อนประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตามโมเดล Thailand 4.0 เพื่อให้สอดคล้องกับพลวัตการพัฒนาของโลกที่กำลังก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ได้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะผลักดันให้คนไทยในชาติมีส่วนร่วมและก้าวเดินไปพร้อมกันบนพื้นฐานของรูปแบบการพัฒนาใหม่นี้ พร้อมนำบทเรียนจากความผิดพลาดและความสำเร็จของการพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งในยุคที่ประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมอย่างเต็มตัว(Thailand 1.0)และเปลี่ยนผ่านมายุคอุตสาหกรรมเบา ที่เน้นการผลิตเชิงอุตสาหกรรมและใช้แรงงานจำนวนมาก(Thailand2.0) สู่ยุคปัจจุบันที่เน้นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก (Thailand 3.0) ซึ่งมีการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้น ใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น และมีการขยายการลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้แนวโน้มการพัฒนาของประเทศไทยตั้งแต่อดีตดูเหมือนมีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี จนเคยเป็น 1 ใน 13 ประเทศ Economic Miracles ที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าร้อยละ 7 เป็นเวลา 25 ปีอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หากแต่เมื่อพิจารณาอย่างถ่องแท้ ความก้าวหน้านั้นเป็นการเร่งการเจริญเติบโต เพื่อไล่ให้ทันประเทศที่พัฒนาแล้ว มีการพึ่งพาเทคโนโลยีและทุนของต่างชาติ แต่ไม่มีกระบวนการถ่ายทอดอย่างจริงจังและยั่งยืน ขาดการสะสมทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์คนไทยจึงต้องเผชิญกับ “ความเหลื่อมล้ำ” และ “ความไม่สมดุล” อย่างยิ่ง ทั้งด้านการกระจายรายได้

การพัฒนาระหว่างเมืองและชนบท การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่รู้คุณค่า ปัญหาศีลธรรม และคุณธรรมที่เสื่อมถอย ซึ่งพบว่าคนไทยกำลังเปิดรับค่านิยมชุดใหม่ทั้งวัตถุนิยม ปัจเจกนิยม สุขนิยม และสากลนิยม อย่างขาดการกลั่นกรองที่จะนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม จนเกิดเป็นความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เห็นแก่ตัว และเริ่มยอมรับได้กับการคอร์รัปชัน เมื่อไม่มีรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง ไม่มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ อาศัยการพึ่งพาของภายนอก และละเลยการสร้างคามเข้มแข็งจากภายใน ในท้ายที่สุดประเทศจึงเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อ พ.ศ. 2540 หรือ วิกฤตต้มยำกุ้ง ที่สร้างความเสียหายแก่เศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างยิ่ง มีการประกาศลอยตัวค่าเงินบาท จนทำให้ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน มีการปิดสถาบันการเงิน 56 แห่ง ภาคเอกชนที่กู้ยืมเงินตราจากต่างประเทศมีหนี้สินเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัวเพียงชั่วข้ามคืน ผู้คนเกิดความทุกข์อย่างแสนสาหัส อัตราการเจริญเติบโตของประเทศตกลงมาอยู่ที่ระดับร้อยละ 3-4 มาเกือบ 20 ปีจวบจนถึงปัจจุบัน อันเป็นภาวะของการติดอยู่ใน “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” ซึ่งไม่สามารถขยับขึ้นไปแข่งขันกับประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ได้ และขณะเดียวกันก็ไม่สามารถขยับขึ้นมาแข่งกับประเทศที่ขับเคลื่อนด้วยการผลิตสินค้าต้นทุนต่ำ (ไม่ปรากฏผู้แต่ง, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2561, จาก http://www.manpattanalibrary.com/page_king.php)

เพราะฉะนั้น ทูมมนุษย์นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อองค์กรเป็นอย่างมากยิ่งเพราะการพัฒนาทุนมนุษย์มีส่วนช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นกำลังสำคัญที่มีส่วนช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งไว้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ตั้งแต่องค์กรสังคมไปถึงการพัฒนาประเทศ และเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ จึงขอเสนอแนวคิดเกี่ยวกับและศักยภาพเริ่มจากการนำเสนอบทความทางวิชาการของเดวิดแมคเคลแลนด์ (David C. McClelland) นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเมื่อปี ค.ศ. 1960 กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่ดีของบุคคล (excellent performer) ในองค์กรกับระดับทักษะความรู้ ความสามารถ โดยกล่าวว่า การวัด IQ และการทดสอบบุคลิกภาพ ยังไม่เหมาะสมในการทำนายความสามารถหรือสมรรถนะของบุคคลได้ เพราะไม่ได้สะท้อนความสามารถที่แท้จริง ออกมาได้ ซึ่งในปัจจุบันองค์กรของเอกชนชั้นนำได้นำแนวคิดสมรรถนะไปใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานมากขึ้น และยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสมัยใหม่ที่องค์กรต้องได้รับความพึงพอใจอยู่ในระดับต้นๆ มีการสำรวจพบว่ามี 708 บริษัททั่วโลก นำ Core Competency เป็น 1 ใน 25 เครื่องมือที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับ 3 รองจาก Corpo-rate Code of Ethics และ Strategic Planning แสดงว่า Core competency จะมีบทบาทสำคัญที่จะเข้าไปช่วยให้งานบริหารประสบความสำเร็จจึงมีผู้สนใจศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักการของสมรรถนะมาปรับให้เพิ่มมากขึ้น

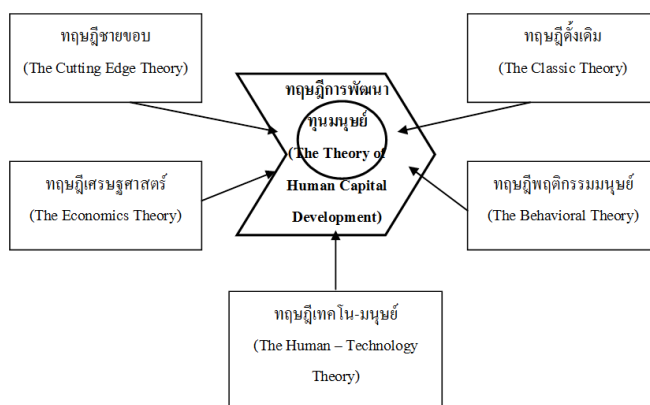
ศักยภาพทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์(Human capital) ตามแนวคิดของ Theodore W. Schultz (1981) เป็นความสามารถหลายอย่างที่อยู่ในตัวคน ทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Innate) หรือเกิดจากการสะสมเรียนรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความจงรักภักดี ความพยายาม ความมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ จะเป็นตัวบ่งชี้ความสามารถที่มีคุณค่า ซึ่งคุณค่านี้จะ

เพิ่มขึ้นเมื่อมีการลงทุนที่เหมาะสม (Tracey, 2004) ต่อมาการศึกษาเกี่ยวกับทุนมนุษย์ในความหมายใหม่ที่ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางในวงการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทุนมนุษย์ตามแนวคิดใหม่ของ Lynda Gratton และ Sumantra Ghoshal (2003) ได้ให้ความหมายของทุนมนุษย์ว่าประกอบด้วยส่วนผสม 3 ด้าน คือ

ทุนทางปัญญา (Intellectual capital) ทุนทางสังคม (Social capital) และทุนทางอารมณ์ (Emotional capital) โดยที่ทุนทางปัญญาประกอบด้วย ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ทักษะ ประสบการณ์ รวมทั้งความรู้ฝังลึกที่อยู่ในบุคคล (Tacit knowledge) ส่วนทุนทางสังคม (Social capital) ประกอบด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์ ซึ่งจะช่วยสร้างโอกาสที่จะนำไปสู่การสร้างคุณค่าในรูปแบบต่างๆ เช่น ความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือ เป็นต้น และทุนทางอารมณ์ (Emotional capital) ประกอบด้วยคุณลักษณะ ต่าง ๆ เช่น การรับรู้ตนเอง (Self-awareness) ความมีศักดิ์ศรี (Integrity) และการมีความยืดหยุ่น (Resilience) (นิสตากร เวชยานนท์, 2554) ทุนมนุษย์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันและการเติบโต ของกิจการอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในทุนมนุษย์และการฝึกอบรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สำหรับธุรกิจ (อภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ และธีระวัฒน์ จันทิก, 2560) การพัฒนาบุคคลในองค์กรด้วยแนวคิดการ พัฒนาทุนมนุษย์ ก่อให้เกิดเป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันและเป็นภูมิคุ้มกันผลกระทบทั้งหลายที่มาจากภายนอก องค์กร (Crook et al., 2011; Itzkoff, 2003) การลงทุนในการพัฒนาทุนมนุษย์จะนำไปสู่การยกระดับ ความสามารถหลักที่มุ่งเน้นการเพิ่มคุณค่าในทุนมนุษย์ให้ยั่งยืน (วนิดา สุวรรณนิพนธ์, 2560, 5-6)

ทฤษฎีการพัฒนาทุนมนุษย์

จากภาพอธิบายถึงแนวคิดที่เป็นรากฐานซึ่งนำไปสู่ทฤษฎีการพัฒนาทุนมนุษย์นั้น โดยสรุปอาจจะพิจารณาได้เป็น 5 กลุ่ม ทฤษฎีด้วยกัน

(1) การพิจารณาช่องว่าง (Gap) หรือส่วนขาด (Shortcoming) ซึ่งพัฒนาในเรื่องของการฝึกอบรมพัฒนา (TR & D) การพัฒนาทรัพยากรบุคคล (HRD) จนกระทั่งกระแสแนวคิดขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (L/D) เติบโตและกระจายความคิด ไปทั่ว จึงเกิดการแตกแยกแขนงแนวคิดออกได้เป็น 3 กลุ่มทฤษฎี

ทฤษฎีแรก คือ ทฤษฎีดั้งเดิม (The Classic Theory) เป็นการมุ่งพัฒนาคน หรือบุคลากร ด้วยรูปแบบที่เป็นระบบ (Systematic) หรือใช้การส่งเสริมยุงความรู้ (Fostering) หรือการส่งเสริมความรู้ (Training Promotion)

ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ (The Behavioral Theory) แนวคิดของทฤษฎีนี้อยู่บนพื้นฐานของ องค์การแห่ง การเรียนรู้ที่ผสมผสานกับการจัดการความรู้

ทฤษฎีชายขอบ (The Cutting Edge Theory) เป็นการพัฒนาแบบสุดขีด เน้นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาแบบยั่งยืนหรือพยายามให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการชี้นำของผู้นำกลุ่มหรือผ่านชุมชนซึ่งปฏิเสธโดยสิ้นเชิงกับแนวคิดของการสอน (Teaching)

(2) การปรับปรุงผลงาน (Performance Improvement) ได้พัฒนาแนวคิดจากการปรับปรุงผลงานบุคคล (HPI : Human performance Improvement) วิธีการสนับสนุนงานด้วยระบบเทคโนโลยีที่เรียกว่า ESBPSS (Expert System based Performance Support System) หรือธุรกิจอัจฉริยะ (BI : Business Intelligence) จึงนำไปสู่ทฤษฎีเทคโนโลยี – มนุษย์ (The Human – Technology Theory)

(3) ผลงานที่มีคุณค่าสูงสุด (Superior Performance) พัฒนาจากแนวคิดพื้นฐานเรื่องความสามารถของ คน (Human Competency) ไปสู่การสร้างมูลค่าทุนทางปัญญา (IC Creation) ซึ่งเป็นไปได้ทั้งสองแนวทางด้วยกัน คือ 1) การดึงคุณค่า (Value Extraction) และ 2) การสร้างคุณค่า (Value Creation) จนกระทั่งถึงความร่ำรวยจาก ความรู้ (The Wealth of Knowledge)

สรุป

จากหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทานเพื่อเป็นหลักคิดและแนวทางปฏิบัติแก่เจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจ และประชาชนทั่วไปได้นำไปปรับใช้ และเกิดความพยายามของนักวิชาการเพื่อสรุปสาระหลักจน เป็นภาพ “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ตลอดจนขับเคลื่อนนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ใน 8 ภาคส่วน ทั้งกลุ่มผู้นำทางความคิด กลุ่มนักวิชาการในระดับอุดมศึกษา สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง องค์การภาครัฐ สื่อมวลชนและประชาชน ภาคธุรกิจ ชุมชนและประชาสังคม ทำให้เกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม หลายภาคส่วน สามารถดำเนินกิจการงานของตนบนพื้นฐานของความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไข ของความรู้คู่คุณธรรม จนสามารถมีภูมิคุ้มกันในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และมีส่วนส่งเสริมให้ ประชาชนและประเทศชาติมีความสุข ยั่งยืน พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง อันเป็นหลักซึ่งมีความเป็นสากลที่สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่ระดับบุคคล องค์กร ประเทศ และโลก จนกล่าวได้ว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น พื้นฐานหลักของการพัฒนาประเทศ และเป็นหลักคิดสร้างสมดุลการพัฒนาสู่ Thailand 4.0 ประเทศไทยได้เรียนรู้ว่า การพัฒนาที่รวดเร็วแบบก้าวกระโดดโดยปราศจากรากฐานที่มั่นคง ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาของประเทศ หากแต่ ต้องเริ่มจากบันไดขั้นแรกที่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอนให้ “พึ่งตนเองได้” บางเรื่องเมื่อมีไม่พอ ก็จำเป็นต้องเติม เช่น ความรู้ ความเพียร ต่อมาจึงส่งเสริมให้เกิด “การรวมกลุ่มอย่างมีพลัง” และนำไปสู่ “การเกื้อกูลและแบ่งปันกัน ช่วยลดความเหลื่อมล้ำ” สู่การพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม

และปัญญา หนึ่งในแนวทางการขับเคลื่อนประเทศบนแนวคิด "เข้มแข็งจากภายใน เชื่อมโยงกับโลกภายนอก" นอกจากการสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ระหว่างคนและธรรมชาติ สร้างสมดุลระหว่างทุนมนุษย์กับทุนเทคโนโลยีแล้ว ยังมุ่งเน้นที่การลดความเหลื่อมล้ำ นำไปสู่ Inclusive Growth ผ่านการศึกษาที่ทั่วถึงและเท่าเทียม เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นพลังสำคัญที่จะนำมาซึ่งความมั่งคั่ง สร้างเศรษฐกิจแบบกระจายอย่างถ้วนทั่ว (ไม่ปรากฏผู้แต่ง, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2561, จาก http://www.manpattanalibrary.com/page_king.php)

References

- วนิดา สุวรรณนิพนธ์. (2560). ศักยภาพทุนมนุษย์ และความสามารถเชิงพลวัตของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal**, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ 10. ฉบับที่ 3. เดือนกันยายน – ธันวาคม 2560.
- นิสดารักษ์ เวชยานนท์. (2551). **มิติใหม่ในการบริหารทุนมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทกราฟิก ชิสเต็มส์ จำกัด.
- จรัสศักดิ์ คงคาสวัสดิ์. (2550). **ทุนมนุษย์การกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น),
- เกศราภรณ์ พลสีลาและคณะ. (2558). **ตัวแบบทุนมนุษย์ของโรงพยาบาลชุมชน**. **วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา**. ปีที่ 10. ฉบับที่ 1. (มกราคม – มิถุนายน).
- ไม่ปรากฏผู้แต่ง. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2561. จาก <http://www.manpattanalibrary.com/pageking.php>.